

Élisabeth Roudinesco

İçimizdeki Karanlık Yan

Sapkınlığın Tarihi

Türkçesi: Nami Başer

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	9
1. YÜCE VE İĞRENÇ.....	15
2. KENDİNE BİLE KARŞI SADE	41
3. AYDINLANMANIN KARARMASI MI YOKSA BARBAR BİLİM Mİ?	69
4. AUSCHWITZ İTİRAFLARI	111
5. SAPIK TOPLUM	145

GİRİŞ

Cinsel sapmalar birçok çalışmaya konu olmuş, bu alanda birtakım sözlükler (seksoloji, erotizm, pornografi) kaleme alınmıştır. Oysa sapıkların kendileriyle ilgili hiçbir bütünlüklü tarihsel araştırma yapılmamıştır. Sapmanın kendisine gelince, adlandırma, yapı, sözcük olarak sadece psikanalistler tarafından incelenmiştir.

Georges Bataille'dan esinlenen Michel Foucault *Cinselliğin Tarihi*'nin içine, sapıklara, yani insan topluluklarının böyle adlandırarak kendi içlerindeki lanetli bir yönden sıyrılmaya çabaladıkları, sapıklar tabakasına adadığı bir bölüm eklemeyi tasarlamıştı. Ünlü adamların örnek alınacak yaşantılarının tersine diyordu, temel olarak Foucault, sapıkların yaşantıları adlandırılmaz bile: utanç verici, üzerinde durulmaya değmez, adı bile olmayan sefiller¹ olarak kalırlar. Bu paralel ve anormal yaşantılar bilindiği üzere pek anlatılmaz ve genellikle sadece lanetlendikleri zaman yankı uyardırırlar. Bir ün kazandıkları zamansa, insanı insan yapan özelliklerin dışında görülerek, insanlık dışı, canavarca, hayvanilikle yargılanan sıradışı bir suç işleme gücüyle gerçekleşmiş olur bu durum. Kendilerine korkunç lakaplar verilen sapkınların, büyük canilerin sürekli olarak yeniden uydurulan öyküleri de buna tanıklık eder: Gilles de Rais (Mavi Sakal), George Chapman (Karindeşen Jack), Elizabeth Bathory (Kanlı Kontes), Peter Kürten (Düsseldorf

1 Michel Foucault, *Histoire de la sexualité*, Paris, Gallimard, 1976; *Herculine Barbin, dite Alexina B.* Paris, Gallimard, "Paralel Hayatlar" dizisi, 1978, Sunan: Michel Foucault, Aynı şekilde bkz. Pierre Michon, *Vies minuscules*, Paris, Gallimard, 1984.

Vampiri.)² Hayatları romanlarda, masallarda, filmlerde ya da monografilerde pek çok kez sahnelenen bu lanetli varlıklar, yarı hayvan yarı insan bu yaratıklar, geriye baktıkça tekrarlanan bir büyülenmeyi de tetiklemişlerdir.

İşte bu yüzden, burada sapkınlığın evrenine olduğu kadar ona paralel giden sapıkların yaşantısına da iki evrensel konu aracılığıyla, dönüşüm ve hayvanlıktan söz ederek giriş yapacağız. İnsanların nasıl hayvana, bir çeşmeye* ya da bitkiye dönüştüğünü anlatan epik şiirlerden yola çıkmayacağız, daha çok insanın üstünü örtmeye çalıştığı ama bütün bir zulmü içerisinde onun yerini sonsuzca gösteren bir kâbusa dalacağız. Yirmi yıl arayla, 1890 ve 1914 yılları arasında Avrupa edebiyatının iki kahramanı, Dorian Gray ve Gregor Samsa,³ ilki iktidardan çok sanata hizmet etmeyi tercih eden işsiz güçsüz bir aristokrasinin bağrındaki sapık arzusunun büyüklüğünü zamanının tıbbına karşı bütün parıltısıyla ortaya sunarken, diğeri burjuva normalliğinin bağrındaki iğrenç çıplaklığın maskelerini kaldırarak bu alana kendilerini adanmışlardır.

Kusursuz güzellikteki portresiyle özdeşleşen Dorian Gray debdebeli bir hayat sürerken, gizliden gizliye kendini suça ve kötülüğe adanmıştır. Ebedi gençliğinin özelliklerini korurken, sapık özneliliğinin dönüşümleri lanetli bir ırkın amblemleri gibi resmin üzerine işlenir. Gregor Samsa'ya gelince, aksine onun bütünüyle dev bir böceğe dönüşümü şefkate susamış ruhunun yüceliğini ortaya koyar, ama aile içinde pislik haline gelmiş bedeninin görüntüsü karşısında duyduğu nefret, onu önce çürümeye götürecektir, sonra babası tarafından taşlanıp bir pislik olarak yok edilmesine neden olacaktır.

2 Bu vampir, 1931 tarihli Fritz Lang'ın yönettiği Alman filmi *Lanetli M'ye* model olmuştur. Filmde, tıpkı kendisi gibi suçlu olan ve Nazilere benzeyen bir serseriler mahkemesi tarafından ölüme mahkûm edilen katil rolünü de Peter Lorre oynamıştır.

* Mitolojide, Arethusa kendisine âşık olan Alpheus isimli bir göl tanrısından kaçarken, yolu Ortygia Adası'na düşer. Burada Artemis'ten yardım istemiş, o da Arethusa'yı bir çeşmeye çevirmiştir. (ç.n.)

3 Oscar Wilde, *Le portrait de Dorian Gray* (1890), Paris, Gallimard, 1992, Jean Gattegno'nun çevirisi, önsözü ve notlarıyla. Franz Kafka, *La métamorphose*, 1912, Paris, Gallimard, 1989. Claude David'in çevirisi, önsözü ve notlarıyla.

Sapkınlık nerede başlar ve sapıklar⁴ kimlerdir? Bu kitabın yanıtlamaya çalıştığı temel mesele şudur; şimdiye kadar ayrı ayrı ele alınmış yaklaşımları birleştirerek sapkınlık kavramının çözümlemesine sadece sapıkların portrelerini ve büyük cinsel sapkınlıklarının sunumunu eklemekle kalmayarak, başta 19. yüzyıl olmak üzere bu konuda geliştirilen sapkınlığı ve sapıkları irdelemeye yönelik teori ve pratiklerin de eleştirisini yapabilmek.

Bu tarihin seyri, beş bölüm halinde incelenecektir, sırasıyla önce Gilles de Rais, mistik aziz kadınlar, kendilerini kırbaçlayanlar aracılığıyla Ortaçağ, Marquis de Sade'ın yaşamı ve yapıtları çevresinde 18. yüzyıl, cinsel sapıklıkların açıklamalarına girişen akıl hastalıklarına özgü tıp incelemeleri ve mastürbasyon yapan çocuk, eşcinsel ve histerik kadına kafasını takmış 19. yüzyıl, son olarak da nazizmle ortaya çıkan 20. yüzyıl –en çok da Auschwitz'e dair Rudolf Höss'ün itirafları– sapkınlığın en iğrenç dönüşümü olan tutum; günümüzde artık bir kimlik rahatsızlığı, bir suçluluk durumu, bir sapma olarak ele alınan sapkınlık yine de çok değişik biçimlerde ortaya çıkmaktadır: Zoofili, pedofili, terörizm, transseksüalite.

Bir zamanlar sapkınlık, sapıklıkla karıştırılarak, –en çok da Ortaçağ ve klasik dönemin sonunda–⁵ dünyanın doğal düzenini bo-

4 Fransızcada sapıklık anlamına gelen *perversio* adı Latince'den yola çıkarak uydurulmuş olup ilkin 1308-1444 arasında kullanılmaya başlanır. "Sapık" sıfatına gelince, ilk olarak 1190 yılında kullanılmış ve *pervertere* fiilinin geçmiş zaman ortacı olan *perversus*'dan ve *perversitas*'tan türemiştir: *Pervertere* tersine çevirmek, tersine döndürmek, içeriye yönelmek ama aynı zamanda aşındırmak, kural dışına çıkmak, sıradışı şeyler yapmak anlamlarına gelir. Birçok ad için bir tek sıfat olduğuna göre demek ki sapık, bir sapkınlığa ya da sapkınlığa dönüşmeye yani *perversitas*'a uğramış olan kişidir. Bkz. O. Bloch ve W. von Wartburg, *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Paris, PUF, 1964. Ayrıca Émile Littré şöyle bir açıklama yapar: "İyiliğin kötülüğe dönüşümü. Törelere sapıklığı. Bela, rahatsızlık. Diplopide görme. Pikada iştah sapkınlığı." *Dictionnaire de la langue française*, cilt 5, Paris, Gallimard, 1966. (Fransızcada saksak anlamına gelen) "Pie"dan türeyen tıp terimi *pica*, bu kuşun önüne geleni yemesinden ötürü böyle adlandırılmıştır. "Pica" sıradan yiyeceklerden uzaklaşarak besleyici olmayan şeylere yönelik yeme arzusu olarak ortaya çıktığı için zevkte bir sapkınlığı gösterir: Pica hastalığına uğrayanlar kömür, tebeşir ve kök yerler. Diplopi ise göz bozukluğudur, bir çakışma sonucu göz bir yerine iki nesne görür.

5 Psikiyatri sapkınlığı bir hastalık olarak ele alacaktır.

zan ve insanları kötülüğe⁶ iten, onları yoldan çıkarıp bozmakla kalmayıp aynı zamanda hakikatin ve iyiliğin üstünlüğüyle her türlü karşılaşmaktan uzaklaştıran bir tutum olarak görülürdü. Saptırma eylemi o zamanlar tanrısal bir otoritenin varlığına dayanıyordu ve bütün insanlığı yok etmeyi kendine misyon edinmiş kişi ise, tanrıya karşı bireysel olarak meydan okumasının yansımasını, ihlal ettiği yasanın yüzünde aramaktan başka bir kadere sahip olamazdı. Sapan kişi şeytanla işbirliği yapmış, lanetli, cani, feleğin çemberinden geçmiş, işkenceci, sefil, sahtekâr, şarlatan, suçlu olarak, her şeyden önce çifte bir varlığa sahipti; bir yandan şeytan kılığında tükenirken, öte yandan bir iyilik idealine de sahip olduğundan, bu ideali her yok edişinde, ustası ve celladı olan tanrıya bir çöpe dönüşmüş kendi vücudunu sunmaya çalışıyordu.

Tanrı otoritesinin yerine bilimin, ruhun yerine beden, kötülüğün yerine yoldan çıkmanın geçtiği bir dünyada yaşasak da, ister istemez sapkınlık sapıklıkla aynı anlama geliyordu. Ve hangi kılığa girerse girsin, yeni birtakım dönüşümler sonucunda tıpkı eskisi gibi, yine özgürlüğün tersiyle ilgiliydi: yok olma, insanlıktan çıkma, nefret, yok etme, başkasını ele geçirme, zulüm, haz.

6 Katolikliğin tanımadığı ünlü yedi temel günah, aslında birtakım kötü huylar, aşırılıklardır. Dolayısıyla sapkınlığa özgü olan ölçüsüz tutkululuk ve kötülükten keyif almayı dile getirirler. Bu günahlara temel günahlar adı verilir. Çünkü diğer bütün günahlar onlardan çıkar ve onların her birine özel bir şeytan kılığı atfedilir: cimrilik (Mammon), öfke (Şeytan), tamah (Leviathan), oburluk (Belzebuth), şehvet (Asmodee), gurur (Lucifer), tembellik (Belphegor).